

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Metody zážitkové pedagogiky a jejich využití v hodinách hudební výchovy

Vypracovala: Tereza Slavíková

Vedoucí práce: Mgr. Lukáš Laibrt

České Budějovice, 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

Tereza Slavíková

.....

.....

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Lukášovi Laibrtovi za vstřícnost a cenné rady, které mi poskytl během zpracování mé práce. Dále děkuji své rodině a přátelům, kteří mě podporovali během celého bakalářského studia.

Abstrakt

Hlavním tématem této bakalářské práce jsou především principy zážitkové pedagogiky. Práce se skládá ze dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část seznamuje čtenáře se základními pedagogickými pojmy, vývojem hudební výchovy a s pojmem zážitková pedagogika. Praktická část je zaměřena na práci s žáky prvního stupně základní školy v hodinách hudební výchovy. Cílem je ukázat některé ze zážitkových metod, které lze využít k efektivnější a zábavnější výuce hudební výchovy.

Klíčová slova

Zážitková pedagogika, vývoj hudební výchovy, významné pedagogické osobnosti, učení, pedagogika, zážitek, učitel, žák

Abstract

The main topic of this bachelor thesis is primarily the principles of experiential pedagogy. The work consists of two parts – theoretical and practical. The theoretical part introduces the reader to basic pedagogical concepts, the development of Music, and the term experiential pedagogy. The practical part is focused on working with primary school pupils in music lessons. The goal is to show some of the experiential methods that can be used to make music education more effective and fun.

Key words

Experiential pedagogy, development of Music, prominent pedagogical personalities, learning, pedagogy, experience, a teacher, a pupil

OBSAH

ÚVOD	7
1 TEORETICKÁ ČÁST	9
1.1 Úvod do základních pojmů pedagogiky	9
1.1.1 Pedagogika	9
1.1.2 Učení	12
1.2 Novověká pedagogika a hudební výchova	15
1.2.1 Významné osobnosti spojené s novověkou pedagogikou	15
1.2.2 Osobnosti spojené s rozvojem hudební výchovy	19
1.3 Zážitková pedagogika	19
1.3.1 Zážitek	21
1.3.2 Prožívání a prožitek	22
1.3.3 Hra	23
1.3.4 Zážitkové učení	25
1.3.5 Kurt Hahn	27
2 PRAKTICKÁ ČÁST	29
2.1 Projekty hodin zážitkové pedagogiky v hudební výchově 1. stupně ZŠ	29
2.2 Projektové hodiny zážitkové pedagogiky	29
2.2.1 Téma: Netradiční hudební nástroje	29
2.2.2 Téma: Co nám povídal rytmus	32
2.2.3 Téma: Ruličková chřestidla	35
2.2.4 Téma: Hudební pexeso	38
ZÁVĚR	40
Seznam použitých zdrojů	42

ÚVOD

Inspirací pro vznik tématu mé bakalářské práce byly především hodiny hudební výchovy na základních školách, které jsem měla možnost navštívit v průběhu své dosavadní praxe. Bylo velmi zajímavé naslouchat zkušeným a postupně porovnávat konkrétní hodiny na odlišných základních školách, vedené různými učiteli.

Každý učitel vedl hodinu jiným způsobem, podle rámcového vzdělávacího programu a školního vzdělávacího programu. Některé hodiny však postrádaly naplňování hlavních cílů hudební výchovy – podporu duševní pohody a psychické zdatnosti, vedení k domácímu muzicírování, rozvoj vnímavosti a citovosti, rozvoj fantazie a představivosti, povzbuzení ke konkrétnímu výkonu aj.

Po seznámení se zážitkovou pedagogikou přišel i můj nápad na možné zlepšení efektivity učení a plnění stanovených cílů v hodinách hudební výchovy. Díky tomu, že jsem tento školní rok vyučovala hudební výchovu na prvním stupni základní školy, měla jsem ideální příležitost vyzkoušet některé z metod přímo ve výuce. Zážitek je vždy provázen silnými emocemi, které zajišťují lepší schopnost vstřebávání informací a jejich zapamatování. Proto je zážitková pedagogika a její metody jednou z nejlepších možností, jak oživit a zdokonalit výuku tohoto uměleckého předmětu.

Práce je ve formě teoreticko-praktické. V teoretické části práce jsou okrajově nastíněny důležité pojmy, které jsou spjaty s pedagogikou zážitku a s hudební výchovou. Seznamuji zde čtenáře také s důležitými osobnostmi v dějinách, které se podílely na rozvoji těchto dvou konkrétních oborů. Jedním z nich je například Kurt Hahn, který je považován za hlavního iniciátora této metody. Jeho myšlenky byly zpracovány mnoha jeho dalšími nástupci.

O velký rozvoj hudební výchovy se zasloužil například maďarský hudební skladatel Zoltán Kodály, který je tvůrcem jedné z prvních metodik rozvoje hudebnosti. Zaměřil se především na pěveckou aktivitu žáků různých věkových kategorií, která se podílela na rozvoji jejich hudební paměti a představivosti. Významnou osobností se stal také Carl Orff, německý hudební skladatel a pedagog, který vytvořil vlastní hudebně-výchovný systém a ovlivnil tak mnoho dalších hudebních pedagogů po celé Evropě.

V praktické části práce představuji několik příprav na projektové hodiny, které jsem sama mohla realizovat v praxi s dětmi první a druhé třídy základní školy. Obsahují několik aktivit, které by se daly využít v hodinách hudební výchovy pro zpestření výuky. Realizace projektových hodin je doložena několika fotografiemi.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Úvod do základních pojmů pedagogiky

1.1.1 Pedagogika

Pedagogika je sociální věda, která se zabývá procesem výchovy a vzdělávání, jejich významem, organizací a strukturou. Jde o záměrné působení na jedince, které začíná již v samotné rodině, s cílem formování jeho osobnosti, hodnot a postojů k sobě samému, ke společnosti, k přírodě a okolí. (Pospíšil, 2009. Úvod do pedagogiky. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. Úvod do pedagogiky | Pedagogická fakulta (muni.cz))

Jde o vědní obor, jehož zaměřením je výchova a vzdělávání ve škole i mimo ni. Je využívána v nejrůznějších oblastech společenského života a zaměřuje se na jednotlivce i skupiny nejen dětí, ale i dospělých. Má povahu vědy explanativní (vysvětlující), ale i normativní (praktické, poskytující normy). (Masarykova univerzita, Psychologie učení, 2016. Psychologie učení (muni.cz))

„Zabývá se výchovou a vzděláváním jako procesy i stavy, jejich podmínkami a výsledky, využívá přitom teoretických i empirických metod bádání (pedagogická teorie, pedagogický výzkum).“ (Zieleniecová, (n.d.). Pedagogika, Studijní podklad č. 1: Žák a jeho učení. Univerzita Karlova. Pedagogika (cuni.cz))

Termín **pedagogika** má kořeny již ve starověkém Řecku, kde byl pod pojmem **paidagógos** označován sluha nebo otrok pána, který často vychovával jeho děti, doprovázel je do škol nebo na tehdejší tělesnou výchovu.

Později se význam slova pozměnil na **paedagogus**, což v antické latině znamenalo vychovatel či dokonce učitel. Původ slova je odvozen z latinského *paid* = dítě a *aigen* = vést.

V současné době užíváme pojem **pedagog** pro člověka, který je ve své profesi kvalifikovaným odborníkem a zabývá se výchovou a vzděláváním žáků ve školských zařízeních.

Pedagogikou jako vědou se mezi prvními zabýval Jan Amos Komenský, který jí díky svým pedagogickým spisům položil základy v Čechách již v 17. století. Jako vědní obor ji však považujeme až od 19. století.

V současné době se pedagogika zabývá výchovou jedince od narození až po jeho smrt. Má proto různá odvětví, mezi něž řadíme například andragogiku, gerontopedagogiku či speciální pedagogiku, která nám naznačuje, že výchova a vzdělávání jsou v současnosti dostupné i pro jedince s postižením. Tento názor se liší od tehdejší společnosti, kdy výchova a vzdělávání náležela pouze zdravým jedincům. (Pospíšil, 2009. Úvod do pedagogiky. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. Úvod do pedagogiky | Pedagogická fakulta (muni.cz))

Mezi základní pedagogické vědní disciplíny patří: *obecná pedagogika, dějiny pedagogiky, komparativní pedagogika, metodologie pedagogiky, didaktika, teorie výchovy, pedagogická diagnostika* a již zmíněná *speciální pedagogika*, která se dále dělí na *surdopedii, etopedii, psychopedii, somatopedii, logopedii a oftalmopedii*. (Pospíšil, 2009.)

Zároveň představuje hraniční obory s dalšími vědami – například sociologií výchovy, pedagogickou psychologií, ekonomii vzdělávání či s oborovými didaktikami (př. didaktika matematiky, didaktika fyziky...). (Zieleniecová, (n.d.). Pedagogika, Studijní podklad č. 1: Žák a jeho učení. Univerzita Karlova. Pedagogika (cuni.cz))

1.1.1.1 Obecná pedagogika

Se zabývá nejzákladnějšími problémy výchovy a vzdělávání jedinců, je složena z dvou základních odvětví – metodologické (zabývá se pedagogikou jako vědou – její vztah k jiným vědám, všeobecný prospěch společnosti) a všeobecná teorie výchovy (zabývá se základními pedagogickými kategoriemi – cíle pedagogiky, výchovné metody, funkce výchovy a vzdělávání).

Její postavení můžeme charakterizovat jako zvláštní, neboť se nachází někde mezi filozofií a vědou. Obecná pedagogika nás tedy odkazuje k určité filozofické reflexi o hodnotách a modelech lidského života a jeho smyslu. Jako humanitní věda se orientuje na základní principy objektivního a exaktního poznávání vůbec.

1.1.1.2 Dějiny pedagogiky

Jsou v podstatě synonymem pro dějiny výchovy. Zkoumají historický vývoj výchovně-vzdělávacích institucí, pedagogických názorů a koncepcí. Můžeme je rozdělit na *všeobecné dějiny výchovy* – zkoumají celosvětový vývoj pedagogiky, *dějiny školství* – jsou zaměřené na vývoj školských institucí v České republice i ve světě, *národní dějiny výchovy* – týkají se průzkumu vývoje výchovy v dané společnosti.

Dějiny pedagogiky jsou tedy disciplínou pedagogiky, která poskytuje komplexní obraz o vývoji výchovy z hlediska sociálního jevu a o vývoji výchovných zařízení. Provází nás zobecněním pedagogické teorie a reflexe výchovně-vzdělávacího procesu.

1.1.1.3 Komparativní pedagogika

Jiným pojmem *pedagogika srovnávací* má za úkol srovnávat a hodnotit vzdělávací systémy různých zemí, jejich výsledky, metody, členění – podle druhů škol, styly výuky, historii i ekonomické podmínky škol.

1.1.1.4 Metodologie pedagogiky

Je pedagogická disciplína, která se zabývá konkrétními výzkumnými metodami, které jsou v pedagogice využívány. Je tedy disciplínou vědní, která se zabývá vědeckými metodami práce v pedagogice. Hledá způsoby, prostředky a postupy pedagogického bádání. Cílem této vědy je vytvoření teorie, která vzniká především na základě pedagogického výzkumu. Jedná se o plánované získávání údajů o edukační realitě.

1.1.1.5 Didaktika

Je v podstatě teorií o vzdělávání a vyučovacím procesu. Zabývá se celým procesem vyučování a učení jedinců. Didaktika pracuje také s problematikou vzdělávacích obsahů a konkrétních oblastí vyučovacích předmětů.

1.1.1.6 Teorie výchovy

Je disciplínou, která se zabývá procesem vyučování a učení. Je považována za filozofii výchovy, která řeší cíle a smysl výchovy pro konkrétního člověka. Podobně jako didaktika se věnuje také problematice vzdělávacích obsahů. Zkoumá, za jakým účelem a jakým způsobem se vyučuje.

1.1.1.7 Pedagogická diagnostika

Je pedagogickou vědní disciplínou, která se zabývá hodnocením úrovně dosažené při procesu výchovy a vzdělávání (vědomosti, dovednosti, návyky či vlastnosti, které si žák osvojil). Díky této disciplíně můžeme například zjistit úroveň školní zralosti dítěte.

1.1.1.8 Speciální pedagogika

Je obor pedagogiky, který se zabývá výchovou, vzděláváním a rozvojem jedinců s určitým druhem postižení či speciálními potřebami. Můžeme ji tedy chápat jako pedagogiku, která se zabývá edukací osob se zdravotním oslabením a sociálním znevýhodněním. Mezi obory speciální pedagogiky se řadí surdopedie (sluchové postižení), somatopedie (tělesné postižení), psychopedie (mentální postižení, psychické poruchy), oftalmopedie (zrakové postižení), etopedie (poruchy chování), logopedie (poruchy řeči), specifické poruchy učení a kombinované poruchy. (Pospíšil, 2009. Úvod do pedagogiky. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. Úvod do pedagogiky | Pedagogická fakulta (muni.cz))

1.1.2 Učení

„Učení je činnost žáka, studenta, každého, kdo se učí; psychický proces, v němž jedinec získává (osvojuje si) to, co je nad rámec vrozeného: zkušenosti, vědomosti, dovednosti, postoje, vzorce chování, hodnoty, normy.“ (Zieleniecová, (n.d.). Pedagogika, Studijní podklad č. 1: Žák a jeho učení. Univerzita Karlova. Pedagogika (cuni.cz))

Ze společenského hlediska je učení základním přínosem pro rozvoj a přenos kultury z generace na generaci.

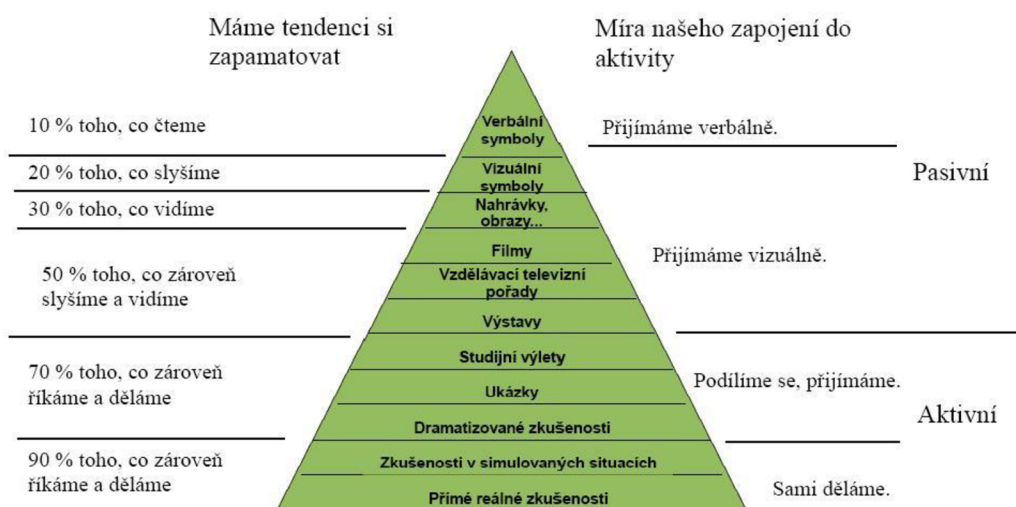
Jak uvádí Zieleniecová ((n.d.). Pedagogika, Studijní podklad č. 1: Žák a jeho učení) učení můžeme rozlišovat podle záměrnosti (záměrné – přímé, řízené, intencionální a spontánní – nepřímé, bezděčné, neúmyslné) a podle mechanismu, který je základem konkrétního učení (habituace, senzomotorické učení, sociální učení, kognitivní učení či podmiňování).

Na efektivitu přístupů k učení poukázal například americký pedagog Edgar Dale (1900-1985), který vytvořil tzv. kužel učení (kužel zkušenosti). Ten zachycuje právě vztah mezi vyučovací metodou a efektivitou vyučování. (Zieleniecová, (n.d.).

Pedagogika, Studijní podklad č. 1: Žák a jeho učení. Univerzita Karlova. Pedagogika (cuni.cz)

„Podle tohoto modelu je efektivita učení nejvyšší ve chvíli, kdy je spojena s reálnými situacemi, s reálnými zážitky žáků (dno kužele). Postupně směrem vzhůru se díky použité metodě učení nebo výukovému materiálu z člověka stává více a více pouhý pozorovatel reality a tím klesá efektivita učení. Na špici kužele pak jsou metody, které pracují již jen se symboly, které realitu představují – tato rovina je pro žáky tou nejtěžší. Zjednodušeně by se dalo říci, že žáci se budou učit tím snáze a efektivněji, čím více smyslů v reálných situacích zapojí. Takové zkušenosti jsou podle Dalea klíčem k efektivnímu vyučování.“ (Drahovzal (2019, 27. září). Metodický portál RVP.CZ. Wiki - Wiki (rvp.cz))

Obr. 1 – Kužel zkušeností podle Dalea, 1946 (Metodický portál RVP.CZ. Wiki - Wiki (rvp.cz))

Učení žáků probíhá ve výuce a je řízeno učitelem, který jej vede zvenčí. To lze tedy považovat za řídicí činnost učitele, který tak ovlivňuje učební činnosti žáků.

Tím, že učitel řídí učební proces, vede žáky k tomu, aby si kvalitně, a především efektivně osvojovali vědomosti a dovednosti a rozvíjeli své postoje související s učením a danou učební látkou (kompetence k učení). (Zieleniecová, (n.d.). Pedagogika, Studijní podklad č. 1: Žák a jeho učení. Univerzita Karlova. Pedagogika (cuni.cz))

„Podstata vyučování je tedy v jakési jednotě, v propojení učení žáků a řídicích aktivit učitele. Lze říci, že školu a v ní vyučování tvoří tyto dva základní prvky: učící se žák a učení žáků řídicí učitel.“ (Kolář a Vališová, 2009, s. 91)

V každém učebním procesu je však zapotřebí i určité sebeřízení, na kterém by měl pracovat každý jedinec. Jak uvádí Kolář a Vališová (2009, s. 92): „Dobře řízeným učením se žák učí se učit.“

1.1.2.1 Role učitele

„Učitel je jedním ze základních činitelů vzdělávacího procesu, profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, spoluzodpovědný za přípravu, řízení, organizaci a výsledky tohoto procesu.“ (Průcha et al. (2003, s. 261)

Dle Zieleniecové (2014) je role učitele očekávaným způsobem společenského chování člověka v určitém postavení.

Důležité je však také sebepojetí učitele, které je ovlivněno mnoha faktory – např. osobními názory, předchozími zkušenostmi z různých stupňů škol a zejména pak vlastní pedagogickou činností.

Od učitelské role se společností očekává mnoho. Například jak je uvedeno v prezentaci Zieleniecové (2014) by učitel měl být znalcem, organizátorem a manažerem, zprostředkovatelem poznání a kulturních statků, vychovatelem, pomocníkem a rádcem, hodnotitelem a rozhodčím, tvůrcem, projektantem a plánovačem, hercem a režisérem.

1.1.2.2 Role žáka

„Žák je označení pro člověka v roli vyučovaného subjektu, bez ohledu na věk. Žákem může být dítě, adolescent, dospělý.“ (Průcha et al., 2009, s. 389)

Zieleniecová (n.d.) uvádí, že žák je v roli aktivního subjektu – jeho činností je tedy učení. Přizpůsobuje se a osvojuje si znalosti v procesu učení, kterého se účastní sám za sebe. Každý žák je naprosto jedinečnou bytostí, která má odlišné biologické, psychické i sociální vlastnosti. Každý má své individuální potřeby a předpoklady, které se v průběhu jeho života mohou se správným vedením učitele, školy a rodičů pozitivně rozvíjet.

„Každá škola dotváří rámec práv a povinností žáka jednak formou psaných veřejně přístupných dokumentů, jednak nepsanými pravidly, která tvoří tradici školy a jsou součástí celkového sociálního klimatu školy – mj. zavedenými zvyklostmi ve vztazích mezi žáky, vedením školy, učiteli a nepedagogickými pracovníky.“ (Zieleniecová, (n.d.). Pedagogika, Studijní podklad č. 1: Žák a jeho učení. Univerzita Karlova. Pedagogika (cuni.cz))

Mezi základní školní normy, se kterými by žák měl být řádně seznámen, řadíme **školní řád, klasifikační řád a pravidla bezpečnosti a ochrany zdraví**. Zároveň by měl dobře znát prostředí školy a její charakteristiku. (Zieleniecová, (n.d.). Pedagogika, Studijní podklad č. 1: Žák a jeho učení. Univerzita Karlova. Pedagogika (cuni.cz))

1.2 Novověká pedagogika a hudební výchova

1.2.1 Významné osobnosti spojené s novověkou pedagogikou

Za nejvýznamnější osobnost novověké pedagogiky v Evropě se považuje **Jan Ámos Komenský (1592-1670)**. Tento vlivný pedagog rozdělil svůj vzdělávací systém na čtyři části (etapy) postupně – vždy po šesti letech (*dětství – klín mateřský, chlapectví – elementární škola v mateřském jazyce, jinošství – škola latinská – gymnázium a mužný věk – studium na akademii*). (Holas, 2004)

„Cíl výchovy rozdělil Komenský do třech stupňů: vzdělání (eruditio), tj. poznat sebe a svět, mravnost (virtus), tj. ovládnout sebe sama, a zbožnost (pietas), tj. povznést svoji mysl k Bohu.

Žákům má být podle Komenského poskytnuto věcné porozumění (logika), vzdělání mysli (gramatika) a cvičení jazyka a ruky (pragmatika).“ (Holas, 2004, s. 17)

Podle jeho myšlenky mezi nejdůležitější složky znalostí a dovedností náleží *pochopení (poznání podstaty věcí a jevů), rozsuzování (rozvoj úsudku) a zapamatování*.

Ve svém vzdělávacím systému zdůraznil důležitost hudební výchovy pro celkový příznivý vývoj osobnosti člověka. „Hudební činnosti považuje za základ všeobecného vzdělání („nic tak nepovznáší jako zpěv“). Umělecká (hudební) výchova pro něj představovala významný protipól teoretického vzdělávání žáků. Tyto jeho názory

můžeme nalézt např. v Informatoriu školy mateřské, kde doporučuje „hudební, bříkání a hraní na nástroje múzické“, ale i v jeho spise *Orbis Pictus* (Svět v obrazech) nebo v „dramatizaci“ *Brány jazyků Schola ludus* (Škola hrou), ve kterých se zabývá i problematikou výuky hudební teorie, intonace a vícehlasého zpěvu.“ (Holas, 2004, s. 17)

Významné politické, ekonomické i kulturní změny na přelomu 17. a 18. století se odrazily i v mnohých názorech na jádro, smysl a cíle vzdělávání a výchovy. Pozoruhodný rozvoj v oblasti průmyslu a ekonomiky společnosti ovlivnil i názory anglického myslitele **Johna Locka** (1632-1704), který začal prosazovat *practicismus*.

Podle jeho názoru je nejdůležitější „*šťěstí a užitek*“, k nimž vede člověka „*rozum určující nejvyšší blaho a zároveň ovládající jeho vášně*“. Byl především zastáncem „*individuální výchovy*“ vedené soukromými vychovateli, jejíž podstatou je vychovat fyzicky zdatného a kultivovaného jedince.

Své představy shrnul v díle „*Několik myšlenek o výchově*“, kde rozebral tři základní složky výchovy (*výchova tělesná, mravní a rozumová*). Do vyučovacích předmětů zařazoval také cizí jazyky, etiku a historii. Nebyl však zcela v souladu s výukou uměleckých předmětů (především hudby a literatury). (Holas, 2004)

Zcela odlišný názor na estetickou (převážně hudební) výchovu projevovala další významná osobnost – francouzský pedagog 18. století **Jean Jacques Rousseau** (1712-1778). Na jeho odkaz v díle „*Emil čili o výchově*“ navazuje mnoho dalších pedagogických směrů v 19. a 20. století. „Ve svém spise (románu) „*Emil čili o výchově*“ předložil vlastní originální koncepci svobodné výchovy jedince, která je podle něj zaměřena k plnému všestrannému a harmonickému rozvoji osobnosti. Tato přirozená výchova má být orientována na soulad s věkovými zvláštnostmi žáka a zbavena jakéhokoli biflování a potlačování rozvoje osobnosti.“ (Holas, 2004, s. 19)

Tyto skutečnosti Rousseau opřel o podstatu osobních zkušeností každého jednotlivce, která je podle něj založena na *smyslovém vnímání* a *principu přirozených následků* („*jednání dítěte je usměrňováno následky jeho činů*“), díky dostatku *spontaneity* a *aktivity*, která má být žákovi poskytnuta.

Celkově kladl velký důraz na hlasovou výchovu, rytmickou výchovu a na rozvoj harmonického citění společně s hudební tvořivostí.

„Jedním ze zakladatelů moderní pedagogiky (zejména v oblasti elementárního vyučování) je švýcarský teolog a právník Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827).“ (Holas, 2004, s. 19)

J. H. Pestalozzi usiloval o všeobecné vzdělání a následně odborný výcvik žáků. Jeho dílo bylo údajně inspirováno J. J. Rousseauem (zejména románem *Linhart a Gertruda*) a částečně také francouzským osvícenstvím (inspiroval ho například *Claude Adrien Helvétius*, *Denis Diderot* nebo *Paul Heinrich Dietrich von Holbach*).

Podstatou Pestalozziho pedagogiky byl důraz kladený především na rozvoj myšlení žáka. Upřednostňoval *zásadu názornosti a výchovného vyučování*. Nebyl zastáncem přesných rozvrhů učiva a jednotlivých tříd. Žáci pracovali na bázi dobrovolnosti – na základě svých zájmů a talentů. „Cíl výchovy chápal Pestalozzi hlavně v rozvoji mravních návyků žáka, v jeho sebezdokonalování a v „odhalování lidskosti“ v dítěti.“ (Holas, 2004, s. 19) Výuka měla být založena především na aktivním pozorování („*nazírání formy*“) s ohledem na individuální věkové zvláštnosti. (Holas, 2004)

Další významnou osobností v tomto období se stal také **Johann Friedrich Herbart** (1776-1841). Prvotně soukromý vychovatel a středoškolský učitel, který se později stal univerzitním profesorem filozofie, pedagogiky a také psychologie.

„Pedagogika je podle Herbarta založena na praktické filozofii (etice) a na psychologii. Etika udává cíl výchovy, psychologie pak prostředky (výchovné metody), kterými lze tento cíl dosáhnout. Výchovné cíle dělí na nezbytné (rozvoj charakteru, aktivity a zájmu) a na možné (spojené s výběrem povolání). Výchovný proces rozčleňuje do tří hlavních kategorií: vedení (regulace žákova chování tak, aby žáci byli zaměstnáni), vyučování (výchovné vyučování rozvíjející zájmy žáků) a mravní výchovu (osvojování základních etických ctností).“ (Holas, 2004, s. 19)

Herbart je také spojen se čtyřmi základními stupni vyučování, které se staly užívanými termíny i pro další generace – „**jasnost** (*názorná expozice látky, výklad učitele*), **asociace** (*navázání na dosavadní zkušenosti žáků, rozhovor se žáky*), **systém** (*soustavný*

výklad, zobecnění, vyvození závěrů formulace a definice pravidel) a **metoda** (aplikace v praxi).“ Herbartův systém ovlivnil například rozvoj a pojetí středních škol v 19. století.

S jednou z neobyčejných pedagogických koncepcí přišel v polovině 19. století proslulý ruský spisovatel a filozof **Lev Nikolajevič Tolstoj (1828-1910)**. Jelikož Tolstoj patřil mezi přátele významných evropských filozofů a pedagogických teoretiků, začal ve své době organizovat vlastní školy pro ruské rolníky a jejich děti. Tyto školy byly vybudovány pod záminkou tzv. „pedagogické laboratoře“. Jeho touhou se stala realizace vlastních zásad volné výchovy, přičemž zavedl svobodnou docházku a nezávislý obsah a formu výuky. Údajně napsal i speciální slabikář a čítanku, a zároveň pracoval na metodice čtení a psaní.

„Vyučováním založeném na aktivitě, zájmu a tvořivosti žáků se snažil bojovat proti carskému despotismu i proti pedantismu do Ruska pronikajícího herbartismu. V zájmu propagace svých myšlenek vydával i vlastní pedagogický časopis *Jasnaja Poljana*. Jeho idea volné školy ovlivnila řadu evropských filozofů a učitelů.“ (Holas, 2004, s. 20 – 21)

Mezi další významné pedagogy řadíme **Johna Deweyho (1859-1952)**, který vytvořil nový model vyučovacího procesu – tzv. *projektové vyučování*. To má zahrnovat komplexní úkoly, při jejichž řešení žáci samostatně vyhledávají problémy, které zkoumají a na základě jejich studie také dokončují. Dewey nesouhlasil s vyučováním konkrétních předmětů a systémem vyučovacích hodin. Podle jeho názoru je pedagog pouhým průvodcem a organizátorem daného prostředí.

„Každý pojem, každou myšlenku či teorii považuje Dewey za nástroj („instrument“) lidské činnosti, čímž bagatelizuje do jisté míry význam teorie a systematického poznání. Dítě má být podle něj vychováváno na základě vlastních zájmů a potřeb, přičemž tato výchova mu má pomáhat při jeho práci a v jeho dalším životě.“ (Holas, 2004, s. 21)

Jednou z posledních významných osobností dnešní pedagogiky byl německý pedagog **Rudolf Steiner (1861-1925)**. Jeho pedagogický systém podstatně ovlivnil vývoj naší pedagogiky po sametové revoluci. Hledal inspiraci především ve světě, kladl důraz na individuální přístup k žákovi, rozdělování učiva do tzv. *epoch*, výuku cizích jazyků již v raném věku, pohybovou kulturu (například pomocí *eurytmie*) a zejména pak na všestranný rozvoj hudebních schopností a celkové tvořivosti.

1.2.2 Osobnosti spojené s rozvojem hudební výchovy

Jednu z prvních metodik rozvoje hudebnosti vytvořil maďarský hudební skladatel a pedagog **Zoltán Kodály** (1882-1967), který se tak zároveň stal velkou inspirací pro další vývoj hudební pedagogiky. Inspirovala mnoho hudebních pedagogů nejen v Evropě, ale i v zemích vzdálenějších.

„Tato metoda, na jejímž vzniku a rozvoji se podílela celá řada dalších maďarských pedagogů a hudebních teoretiků, představuje otevřený systém hudebně-výchovných disciplín, který vychází původně z hudebního materiálu maďarských lidových písní (zejména mollové pentatoniky).“ (Holas, 2004, s. 25)

Základem Kodályho metody je pěvecká aktivita žáků spojená se solmizací, díky níž je rozvíjena hudební paměť a představivost u všech věkových kategorií. „Četné aplikace Kodályho metody plně prověřily jeho základní teze („více umění, více kvality, méně diferencovanosti a co nejvíce systematiky“). (Holas, 2004, s. 25)

Další významnou osobou, která přispěla do rozvoje hudební výchovy snad nejvýrazněji je německý hudební skladatel a pedagog **Carl Orff** (1895-1982). Založil vlastní hudebně-výchovný systém – tzv. **Orffův „Schulwerk“**, který označuje sborník básní, říkadel, písní, rytmicko-melodických cvičení a etud pro všeobecnou hudební a hudebně pohybovou výchovu (zejména pak elementární). Snažil se především o celkový rozvoj rytmického cítění (rytmizace vět, slov, říkadel s doplněním hrou na tělo – pleskání, tleskání, dupání, luskání), zpěvu s hrou na dětské hudební nástroje (melodické i rytmické), pohybu a tance.

„Základem je rozvoj hudebně tvořivého myšlení, který při těchto hudebních hrách napomáhá efektivnějšímu rozvoji všech hudebních schopností.“ (Holas, 2004, s.26)

1.3 Zážitková pedagogika

Zážitková pedagogika je směr pedagogiky, který jako svůj prostředek pro výchovu a vzdělávání používá **zážitek**. (Za obzor DDM Kopřivnice (n.d.). *Co je zážitková pedagogika*. Co je zážitková pedagogika? | Za Obzor DDM Kopřivnice)

„...pedagogický směr, který klade důraz na aktivitu studentů a staví výchovné procesy především na vlastním prožitku a jeho následném využití pro osobní růst. Hlavním principem zážitkové pedagogiky je využití zážitku ze hry k předem stanoveným pedagogickým cílům. Spojení dvou zdánlivě protichůdných aspektů hry (hraní si) a výchovy (cíleného rozvoje a vzdělávání) je podstatou metody zážitkové pedagogiky.“ (Hublová, 2013, 2. prosince. Metodický portál RVP.CZ. Wiki - Wiki (rvp.cz))

Metoda zážitkové pedagogiky je dle Hublové (2013) vědomě řízeným pedagogickým postupem, díky kterému může pedagog skrze hru dojít k požadovanému cíli. Tuto metodu bychom mohli rozdělit do čtyř základních fází, jimiž jsou *1. příprava programu na základě analýzy*, *2. zprostředkování zážitku skrze program*, *3. zpracování zážitku skrze ohlédnutí za programem (reflexe)* a *4. aplikace*.

Při přípravě takového programu je tedy důležité stanovit si téma (co přesně budeme zpracovávat), pro jakou cílovou skupinu program bude, proč se právě touto tematikou zabývat (cíle a důvody), kdy a kde se přesně program odehraje a jaké zdroje budou použity (s kým a čím budeme program a potřebné materiály sdílet).

V průběhu zpracování zážitku poté dochází k různým způsobům reflexe naplnění stanovených cílů konkrétního programu.

Poslední fází metody zážitkové pedagogiky je aplikace, která znamená přenos získaných zkušeností z her programu do reálného života všech zúčastněných jedinců. (Hublová, 2013, 2. prosince. Metodický portál RVP.CZ. Wiki - Wiki (rvp.cz))

Zážitkovou pedagogiku můžeme také nazvat „vzdělávání prožitkem“, jehož princip spočívá v tom, že se žáci učí z důsledků svého jednání. Je často využívána nejen u dětí, ale i dospělých. (Fischer et al., 2000, s. 257 – 267)

„Hra, zážitek, zkušenost patří mezi nejefektivnější způsoby našeho učení a osobnostního rozvoje. Nové poznatky získáváme a ukládáme v kontextu s emocemi doprovázejícími řešení reálných i modelových problémů, vyhraněných situací, týmového rozhodování, přijímání a prožívání nových rolí. Osobnostní prožitek přináší důležitou zkušenost a tu je potřeba následně reflektovat (pojmenovat, zhodnotit, zobecnit). Takto získané poznatky si obvykle dlouhodobě pamatujeme a snadno si je

vybavujeme.“ (Kašová, 2013, 2. prosince. Prožitek jako způsob učení, Metodický portál RVP.CZ, Odborný článek: Prožitek jako způsob učení (rvp.cz))

Jak uvádí Jitka Kašová (2013) ve svém odborném článku (Odborný článek: Prožitek jako způsob učení (rvp.cz)), prožitkové aktivity jsou důležitou součástí projektů. Projekt tedy může být celý veden metodou učení prožitkem, nebo pouze částečně. Ve většině případů pedagog vybere a připraví prožitkovou situaci, která je poté hlavním „průvodcem“ celého projektu.

Pedagog však může zvolit prožitkovou aktivitu i pouze pro jednu dílčí etapu projektu. Pokud se rozhodne, že použije zážitkovou metodu hned v úvodní části, může tím získat větší zájem žáků a lépe je tak motivovat. Zážitek totiž může být zdrojem zásadních otázek či inspirací k určité aktivitě (tvorbě cílového produktu).

Pokud je metoda zážitku použita až ve druhé etapě projektu, může nám posloužit jako určitý druh poznání či způsob hledání odpovědí na dané otázky. V tomto případě by mohlo jít o simulaci konkrétních řešení problémů či hru v rolích.

„Prožitková výuka není jen oživením a zatraktivněním výchovně-vzdělávacího procesu. Je to často i příležitost k úspěchu pro děti, které jsou méně intelektuálně nadané nebo upřednostňují smyslové poznávání, a které mají v tradiční výuce jen málo šancí ukázat své silné stránky.“ (Kašová, 2013, 2. prosince. Prožitek jako způsob učení, Metodický portál RVP.CZ, Odborný článek: Prožitek jako způsob učení (rvp.cz))

1.3.1 Zážitek

Výchovu zážitkem můžeme vyjádřit pomocí tří následujících pojmů – prožitek, zážitek a zkušenost. Za **prožitek** považujeme bezprostřední stav, který nastane po dané aktivitě a je určený místem, časem a lidmi. Paměťová obraz prožitku nám vytváří **zážitek**. Ten je ovlivněn silou a hloubkou prožitku, který mu předcházel. Na zážitek navazuje právě ona životní **zkušenost**, která vzniká po zpracování zážitku. Zkušenost člověk může dále přenášet.

Jak uvádí Pávková (2002) zážitek pomáhá formovat osobnost člověka na základě určité zkušenosti, které dosahuje v průběhu plnění zadaného úkolu a hledání cíle. Díky zážitkům se posouváme vpřed, překonáváme sami sebe a získáváme zkušenosti, které

nám umožňují například vyhledávat nové cesty k řešení problémů či reagovat v určitých případech adekvátně a přiměřeně ke svému postavení v dané společnosti. (Pávková, 2002)

Zkušenosti nám zajišťují lepší sebevědomí, jistotu a mnohdy také porozumění ostatním lidem. Získáváme je prostřednictvím různých činností – například her, které nám představují různé modelové situace, se kterými se v životě můžeme setkat.

Výhodou je, že do her se dají zakomponovat i velmi složitá témata, která ovšem nepředstavují tak velké riziko jako skutečnost, jelikož hry jsou vedeny zkušenými instruktory či pedagogy. Hru může jedinec kdykoliv ukončit tím, že z ní vystoupí, ale vždy je nějak časově omezená.

Podstatné je, že člověk, který je postaven před konkrétní problém nebo úkol, musí začít jednat a projevit tak svůj postoj k dané situaci. Jak se jedinec s tímto posláním vyrovná záleží pouze na něm, ale důležitá je zpětná vazba, kterou získává v procesu komunikace s druhými. Díky této reflexi může nahlédnout hlouběji do svého nitra a pochopit tak lépe vlastní reakce.

V zážitkových programech hraje klíčovou roli tzv. **review**, což můžeme vyložit jako zpětný pohled na hru, ve kterém se snažíme rozebrat průběh řešení daného problému, reakce jednotlivců nebo konkrétní závěr řešení problému. (Za obzor DDM Kopřivnice (n.d.). *Co je zážitková pedagogika. Co je zážitková pedagogika?* | Za Obzor DDM Kopřivnice)

1.3.2 Prožívání a prožitek

Nejdůležitějšími znaky prožitku jsou jednoznačně: nenahraditelnost, jedinečnost, individuálnost, intencionálnost, nepřenositelnost, komplexnost. (Hanuš a Chytilová, 2009)

Jedním z nejdůležitějších znaků je právě **jedinečnost**. Prožitek je nenahraditelný, spojený s konkrétní časově ohraničenou událostí, která se nedá zaměnit s jinou.

Individuálnost nám naznačuje, že každý jedinec prožívá události jiným způsobem. Záleží na jeho charakteru, temperamentu a dřívějších zkušenostech, které ovlivňují nejen jeho prožívání, ale i chování a jednání. S tím úzce souvisí **intencionálnost**, která nám zdůrazňuje, že nelze oddělit prožívání jedince s konkrétní prožívanou situací.

Prožitek se nedá přenášet z jednoho jedince na druhého (**nepřenositelnost**) – každý se svými emocemi pracuje jiným způsobem a jinak ho ovlivňují.

Komplexnost znamená, že do prožitku zapojujeme všechny tělesné i duševní funkce. (Hanuš a Chytilová, 2009)

V průběhu jakékoliv činnosti je člověk natolik soustředěn, že přiřazuje aktivitě nesmírnou důležitost. Zážitková pedagogika však využívá prožitek pouze jako prostředek, nikoliv cíl.

Prožitek je spjat s aktivitou více než s pasivitou prožívání, a to především proto, že vyžaduje přítomnost jedince (jak fyzickou, tak psychickou). Pokud se však stane pouze minulostí či vzpomínkou a v mysli se k němu vracíme, můžeme ho již označit jako **zážitek**, kterým se zabývá především již zmíněná **zážitková pedagogika**.

Cílem této výchovy prožitkem je zejména dlouhodobější trvání a trvalejší podoba prožité události, která nás může i nadále inspirovat (**zkušenost**). Zkušenost získáváme především ze sociálního sdílení a komunikací s druhými. (Za obzor DDM Kopřivnice (n.d.). *Co je zážitková pedagogika. Co je zážitková pedagogika?* | Za Obzor DDM Kopřivnice)

1.3.3 Hra

Existuje nepřeberné množství her, které stále vznikají. Při organizování projektové hodiny je však podstatné vždy vybrat správnou, která dovede její účastníky ke konkrétním cílům. (Franc et al., 2007)

„Často se říká, že hra je „jako“, je to „život nanečisto“. Ve hrách vzniká modelový svět, který umožňuje lidem zkoušet nové role a typy chování, experimentovat a zkoumat jiné způsoby interakce s okolím.“ (Franc et al., 2007, s. 66)

Hra je plná různorodých emocí, procesů a interakcí mezi hráči, což zajišťuje její propojenost s realitou života. Tyto emoce, procesy a interakce jsou totiž téměř identické s těmi, které prožíváme v běžných životních situacích. (Franc et al., 2007)

„Hra poskytuje umělé prostředí; ovšem děje, které v něm nastanou, přinášejí reálné a často také trvalé účinky. Čím silnější je „herní skutečnost“, tím silnější je dopad na účastníky.“ (Franc et al., 2007, s. 66)

„Jak píše Milena Holcová: (Prázdninová škola Lipnice, 1990, str. 56) „Ve hře nejde o předávání informací, ani o vyučování, ale o nabídku „zkus si, co to s tebou udělá, a budeš vědět, na co se máš připravit, až to bude doopravdy.“ Hra probouzí emoce, emoce mobilizují energii a potřeba investovat energii nenásilně vede hráče k tomu, aby vystupovali na světlo, odhazovali masky, zkrátka aby odhadovali, co v kom vězí.“ (Franc et al., 2007, s. 66)

Mezi základní rysy všech her můžeme zařadit: pravidla, specifický čas a místo, psychická, fyzická a emocionální bezpečnost, speciální výzva, přiměřenost věkové skupině a přitažlivost hry.

Často se stává, že při hrách jsou účastníci pobízeni k tomu, aby vystoupili ze své komfortní zóny a poznali tak své vlastní chování a charakter osobnosti v různých, nezvyklých situacích. Takové situace by však měly znamenat určitý rozvoj osobnostních rysů, nikoliv pouze důvod ke kritickému hodnocení sebe sama.

Hra by za všech okolností měla být pro účastníky dostatečně přitažlivá, k čemuž vždy dopomůže kvalitní motivace dětí i dospělých jedinců. Její podstatnou součástí je požadavek na využití kritického myšlení a různých nelehkých zdrojů a postupů, které běžně v životě nevyužíváme. Herní výzvu můžou jednotlivci potkat na různých úrovních – na psychologické, fyzické, kreativní, sociální, intelektuální, emotivní či dokonce spirituální. Jakákoliv výzva pak může silně ovlivnit intenzitu celé hry. (Franc et al., 2007)

„Mnohé hry mají složitá pravidla, odehrávají se v nepřehledném terénu a podmínkou účasti je řada nejrůznějších dovedností. Komplexita některých her či fakt, že pro účast ve hře je třeba jistých životních zkušeností, způsobuje, že se nehodí například pro středoškoláky. Jiné hry naopak nemusejí být dostatečně atraktivní pro starší věkovou generaci.“ (Franc et al., 2007)

U některých her je dokonce potřeba zajistit speciální místo a čas (př. noční bojovka), jiné se dají využít prakticky kdekoliv.

Každá hra má za úkol plnit hned několik funkcí. Nikdy však nesmíme opomíjet fakt, že hra je pouhým prostředkem k dosažení konkrétních cílů. Kvalitní hra dokáže nejen zaujmout její prostředníky a být jejich zábavou, ale i aspirovat na výchovný efekt. Vždy by měla splnit několik základních funkcí – například *vytržení ze známého prostředí*,

rozšiřování osobních hranic a objevování sebe sama, zkoumání sociálních interakcí a her či rozvoj dovedností.

Hry můžeme třídit podle několika různých kritérií. Díky tomu pak máme lepší možnost nalézt ideální hru pro konkrétní skupinu, prostředí či například specifické téma. (Franc et al., 2007)

1.3.4 Zážitekové učení

„Pověz mi a zapomenu, ukaž mi a já si vzpomenu, ale nech mne se zúčastnit a já pochopím.“ – Konfucius (Prezentace Zážitekové učení, 2013. Masarykova univerzita. Zážitekové učení (muni.cz))

Zážitekové učení je forma učení, která funguje na principu vlastního jednání, hledání originálních cest k řešení problémů, překonávání překážek, plnění různých výzev a úkolů. Poznatky, které díky zážitku získáme, nám dávají cennou zkušenost, která nás poté provází celým životem, motivuje nás k hledání a plnění dalších cílů a vede nás k určitému chování a jednání.

Zážitekové učení je založeno zejména na aktivní spoluúčasti jednotlivců. Díky tomuto faktu se prolíná role lektora (učitele) a účastníka (žáka). Žák totiž částečně přejímá odpovědnost za výsledky svého učení a učitel ustupuje do role pozorovatele, při čemž získává zážitek vlastní. (Prezentace Zážitekové učení, 2013. Masarykova univerzita. Zážitekové učení (muni.cz))

Zážitekovým vyučováním se zabýval například americký psycholog David Allen Kolb, jenž v roce 1976 rozdělil učení na čtyři fáze, které na sebe navazují (tzv. Kolbův cyklus). Jeho poznatky jsou založeny na výzkumech Jeana Piageta, který tvrdil, že žáci získávají své znalosti díky interakci s okolím.

První fází učení podle D. A. Kolba je zkušenost (konkrétní zážitek) – jedná se o zkušenost, která buď právě vznikla, nebo si ji jedinec vybavuje. V každé takovéto situaci se jedinec podílí na konkrétním úkolu nebo výzvě, což je mnohem efektivnější cesta k úspěchu, než kdyby žák akci pouze sledoval nebo si o daném problému četl.

Druhou fází je takzvané ohlédnutí (reflexní pozorování), při kterém dochází ke sdílení dotazů, prožitých emocí, objasnění tématu a možných nesouladů. Často se v této fázi využívá také slovních asociací spojených s konkrétním zážitkem.

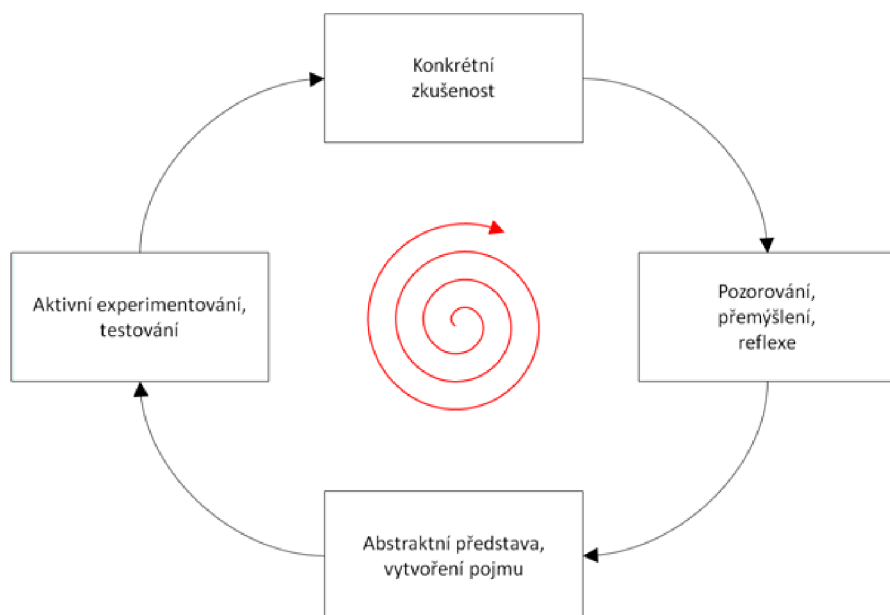
Třetí z těchto fází je hodnocení (abstraktní konceptualizace), neboli shrnutí, při němž žák usiluje o nalezení hlavního smyslu dané zkušenosti. Vytváří závěr pomocí reflexe svých vlastních myšlenek a dosažených znalostí a využívá diskuse o možných teoriích.

Čtvrtou fází je plánování změn (aktivní experimentování), v níž žák aspiruje na aktivní hledání vlastního řešení nového problému. Je připraven na další zkušenosti podobného typu a je schopen vytvářet prognózu.

Vzhledem k tomu, že Kolbova teorie je cyklická, účastník (žák) se může zapojit do kteréhokoliv stádia, nicméně cyklus by měl proběhnout celý, aby byla zajištěna jeho efektivita.

Ačkoliv spolu všechna stádia úzce souvisí, jednotlivci mohou upřednostnit konkrétní složky před jinými. Záleží například na tom, jaký styl učení člověku vyhovuje a jaký temperament ho nejvíce ovlivňuje. (Kurt, 2020, 28. prosince (aktualizováno 2022, 25. září). Kolb's Experiential Learning Theory & Learning Styles)

Obr.2 - Spirála zážitkového učení (<https://managementmania.com/cs/kolbuv-cyklus-uceni>)

1.3.5 Kurt Hahn

Kořeny zážitkové pedagogiky můžeme nalézt v Německu. Jak uvádí například Němec (2002) je pravděpodobné, že je to jedním z důvodů, proč je u nás zážitková pedagogika řazena mezi relativně nové metody.

Z Německa také pochází její zakladatel **Kurt Hahn (1886–1974)**, který byl prvním iniciátorem této metody.

„V Hahnově výchovné koncepci je možno nalézt syntézu myšlenek mnoha filosofů a pedagogů. Nejzřetelněji jsou rozeznatelné myšlenky Platóna, týkající se harmonie tří částí duše (hlavy – ve které sídlí rozum, idea moudrosti, hrudi – ve které sídlí vůle, idea odvahy a břicha – ve kterém sídlí žádostivost, idea uměřenosti).“ (Pilařová, Z. (2007), *Zážitková pedagogika a její přístup k výchově a vzdělávání u dětí a mládeže* [Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích] Dostupné z: <https://theses.cz/id/zta38m/>)

Všechny jeho myšlenky byly pouze zprostředkovány jeho nástupci. Sám nikdy nenapsal žádnou publikaci, o kterou bychom mohli tyto vědomosti opřít. Je tedy fascinující, že se jeho prvotní myšlenky dochovaly a jsou i nadále rozvíjeny.

Kurt Hahn je také považován za zakladatele reformní pedagogiky a mnoha institucí. Mezi nejznámější ústavy patří například: Internátní školy v Německu i zahraničí – Schule Schloss Salem (1920) či Mezinárodní škola Ibadan v Nigérii.

„Je hříchem duše nutit mladé lidi k názorům...ale nechat mladé lidi k zážitkům je přímo trestuhodné.“ – *citát Kurta Hahna* (Citát [online], Dostupné z: TOP 18 QUOTES BY KURT HAHN | A-Z Quotes (azquotes.com))

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Projekty hodin zážitkové pedagogiky v hudební výchově

1. stupně ZŠ

Tato kapitola se bude zabývat projekty zážitkové pedagogiky v hodinách hudební výchovy. Projekty, které jsou zde nastíněny, byly realizovány ve dvou třídách prvního stupně základní školy. Zároveň jsou nabídnuty k ověření dalším, kteří budou mít zájem s návrhy na projektové hodiny hudební výchovy pracovat.

Úvodem je oznámeno téma, které bude v rámci zážitkové hodiny řešeno, dále způsoby výuky a klíčové kompetence.

Pro představu vyučujících (lektorů) je v návrzích také uvedena orientační časová dotace hodiny. Ve stručnosti zde bude popsáno, jaké vědomosti formou prožitku žáci získají.

Následovat bude popis samotné aktivity. Jedná se pouze o návody, které lze pochopitelně různě variovat a upravovat.

2.2 Projektové hodiny zážitkové pedagogiky

2.2.1 Téma: Netradiční hudební nástroje

Organizace: Hodina zážitkové pedagogiky

Metody použité v hodině zážitkové pedagogiky:

Motivační – motivace dětí před zahájením zážitkové hodiny

Slovní – monologické s využitím prezentace

Názorně demonstrační – pozorování a ukázky jednotlivých hudebních nástrojů

Praktické – nácvik dovedností, výuka prožitkem

Brainstorming

Cíle a získané vědomosti: získání povědomí o netradičních hudebních nástrojích, praktické vyzkoušení způsobů hry

Pomůcky: Sada osmi ručních zvonků, tibetská mísa, dešťová hůl, ukulele, tongue drum

Průběh:

Ve třídě jsou žákům v kruhu představeny hudební nástroje a je spuštěna prezentace s obrázky a základními charakteristikami jednotlivých nástrojů. Názorně si pak žáci mají možnost přichystané nástroje vyzkoušet. Následuje vlastní hra na nástroje. Jako první přijde na řadu hra na sadu osmi ručních zvonků. Každý zvonek disponuje jiným tónem a jinou barvou. Žáci se pokusí zahrát písně *Běží liška k Táboru* a *Ovčáci, čtveráci* podle předem připravených tónů, které jsou zakreslené v tabulce. Hra žáků pokračuje pokusy správně rozeznít tibetskou mísu. Každý má možnost si tuto činnost vyzkoušet. Následuje společná hra na exotický hudební nástroj – dešťovou hůl. Nakonec si žáci vyzkouší rozeznít tzv. *tongue drum* s možností hry podle not. Závěrem proběhne hra se zvuky, kdy děti poznávají jednotlivé nástroje. (Například hra na orchestr – dirigent (zpočátku učitel) stojí před nimi a střídavě zvedá ruce a dává je dolů (crescendo / decrescendo), orchestr se řídí dirigentem a reaguje na jeho pokyny.)

Evaluace projektové zážitkové hodiny:

Evaluace proběhla v několika fázích. Nejprve motivační, kdy priority projektové hodiny byly založeny na detailním naplánování. Zároveň byly pozorovány reakce žáků na zvuky a tóny nástrojů. Řada z nich se s nimi setkala poprvé. Proto byla využita nejdříve prezentace na interaktivní tabuli a současně s ní i nástroje v reálu. Efektivnost zážitkové hodiny se odvíjela od motivace žáků. Časové rozložení pak na základě jejich reakcí. Zprvu se žáci ostýchali, ale postupně se zapojili do hry naplno.

Evaluace je zde jako stopa toho, co hodina v žácích zanechala. Je nutné najít odvahu k provedení změn v zaběhnuté praxi. Žáci změnu vítají, lépe udržují koncentraci a spolupracují. Reakce jsou prospěšné pro orientaci a další průběh hodiny. Průběžné hodnocení je zde prospěšné a posunuje práci dopředu. Dochází tedy k fázi sběru informací a jejich zpracování. Z pohledu pedagoga je mírou pro kvalitu práce.

V realizační fázi již probíhala hra „Na orchestr“ a úplné zapojení všech žáků. Docházelo k pozitivnímu vztahu k činnostem a bylo posilováno prosociální chování žáků ve třídě. Byly využity metody techniky skupinové kreativity brainstormingu a hledání dalších možností využití poznaných hudebních nástrojů v hodinách hudební výchovy. Žáci v průběhu reflexe hodnotili získané vědomosti škálou 1-5.

Obr. 3 - Žáci 1. třídy zkouší hru na zvonky podle tabulky

Obr. 4 - Ukázka ručních zvonků a barevných předloh na hraní lidových písní

Obr. 5 - Hra na tongue drums

2.2.2 Téma: Co nám povídal rytmus

Organizace: Hodina zážitkové pedagogiky

Metody použité v hodině zážitkové pedagogiky:

Motivační – motivace dětí před zahájením zážitkové hodiny

Slovní – monologické

Názorně demonstrační – práce s jednotlivými hudebními nástroji

Praktické – výuka prožitkem, zapojení dětí přímo do hry

Brainstorming

Cíle a získané vědomosti: získání povědomí o netradičních hudebních nástrojích, praktické vyzkoušení způsobů hry na hudební nástroje

Pomůcky: Bubny, flétna, kytara, ozvučné trubky zvané boomwhackers, dešťová hůl, chřestítka, bali sarong / jiný druh šátku

Průběh:

Na pozadí příběhu o návratu do minulosti je žákům představen rytmus jako prostředek k dorozumívání a rozvoji osobnosti. S dětmi se přeneseme v čase k primitivním národům, které používaly posunkovou řeč a hrajeme na vlastní tělo. Udržujeme společně rytmus – používáme tleskání do stehů, do rukou, Źukáme prsty do dlaně, dupeme nohama. Prožíváme rytmus společně – střídáme krátké a dlouhé hodnoty, snažíme se vnímat přízvuknou první dobu taktu a pulzaci.

Venku v kruhu jsou dále žákům představeny ozvučné trubky boomwhackers, přičemž je stále udržován daný rytmus. Každý kus Boomwhackers při úderu vydává jinak vysoký tón a střídáním barev se zapojují postupně všichni žáci. Zklidnění přichází s dešťovou hůlí, žáci se pokouší přivolat déšť. Jsou společně ukryti pod sarongem a pomocí flétny se mění rytmus chvění sarongu, který připomíná Źukající kapky deště. Po dešti přichází duha a znovu jsou použity barevné boomwhackers. Stále udržujeme žáky v rytmu. Tvoříme v podstatě jednu velkou kapelu a plynule přecházíme k africkým bubnům a dalším perkusním nástrojům. Žáci vytváří hudbu s důrazem na rozvoj paměti a koordinaci smyslu pro rytmus.

Evaluace projektové zážitkové hodiny:

Evaluace prožitkové hodiny proběhla nejprve ve fázi motivační, kdy byl nastaven příběh, od kterého se odvíjela zážitková hodina. Bylo nutné dodržovat časovou posloupnost od primitivních zvuků dorozumívání až po hru na bubny. Efektivita zážitkové hodiny se odvíjela od snahy vtáhnout žáka do hry, aby se stal součástí příběhu. Žáci měli možnost hrou a pohybem vyjádřit své prožitky. Šlo vlastně o uvědomění si vlastní identity a získání sebevědomí. Žáci se bez ostychu zapojili do hry naplno a byl zde cítit pocit sounáležitosti. Nejvíce je zaujaly ozvučené trubky **boomwhackers**, ale i hra na vlastní tělo byla pro děti zážitkem.

Průběžné hodnocení je zde prospěšné a určuje rychlost střídání jednotlivých nástrojů. Dochází k fázi sběru informací a jejich zpracování. Žáci se seznamují s něčím novým a mají možnost v další fázi realizovat poznané.

Činnost se vedla úžasně. V průběhu žáci podávali zpětnou vazbu tím, že byli pozorní, hra je bavila a po proběhlé hodině ještě vyprávěli, co prožili.

Byly využity metody skupinového brainstormingu a další možnosti využití poznané základní techniky **Body percussion** v hodinách hudební výchovy. Žáci v průběhu reflexe hodnotili prožitek z proběhlé hodiny škálou 1-5.

Obr. 6 - Použité hudební nástroje - boomwhackers

Obr. 7 - Použité hudební nástroje - sarong

Obr. 8 - Použité hudební nástroje - buben

2.2.3 Téma: Ruličková chřestidla

Organizace: Hodina zážitkové pedagogiky

Metody použité v hodině zážitkové pedagogiky:

Motivační – motivace dětí před zahájením zážitkové hodiny

Slovní – monologické

Názorně demonstrační – předvedení vlastnoručně vyrobeného chřestidla

Dovednostně – praktické – výuka prožitkem, zapojení dětí přímo do výroby hudebního nástroje

Brainstorming

Forma výuky: individuální výuka

Rozvíjené klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence pracovní

Cíle a získané vědomosti: získání povědomí o netradičních hudebních nástrojích, praktické vyzkoušení zpěvu doprovázeného hrou na chřestidla

Pomůcky: ruličky papíru, rýže, lepidlo, nůžky, barevný papír, fixy, pastelky

Průběh:

Kromě bubnu je odjakživa chřestidlo jedním z nejdůležitějších šamanských nástrojů po celém světě. Vyrábí se z nejrůznějších přírodních materiálů a vyluzují nepřeborné množství zvuků různé intenzity. I my se staneme na chvíli šamany a vyrobíme jednoduché chřestidlo.

Postup: Žáky seznámíme s bezpečnostními pokyny práce s nůžkami. Žáci si obkreslí šablonu kolečka dvakrát na čtvrtku. Nejprve zalepí kolečkem jeden konec papírové ruličky, přidají náplň – rýži, a zalepí druhou stranu. Potom chřestidlo ozdobí. Z barevného papíru vystřihnou obdélník, který dle vlastní fantazie pokreslí a ruličku obdélníkem oblepí. Použijí pastelky nebo fixy. Vystřihnou z papíru kytičku a zakryjí jeden oblepený konec. Chřestidlo je poté hotové. Následuje skupinový zpěv naučených písní s doprovodem chřestidel.

Evaluace projektové zážitkové hodiny: Evaluace hodiny výroby netradičního hudebního nástroje proběhla nejprve v motivační fázi, kdy byl naplánován pracovní postup výroby a předvedení výsledného nástroje - chřestidla. Zprvu byly pozorovány reakce žáků, kteří nechtěli tvořit, ale pozitivně reagovali na zvuky nástroje. Někteří z nich se s myšlenkou výroby vlastního chřestidla setkali poprvé.

V rámci dílčích cílů činnosti byl stanoven rozvoj dovedností jemné motoriky a osvojení si věku přiměřených praktických dovedností. V realizační fázi zážitkové hodiny se zde vyskytla řada drobných problémů, ale pomocí šablon a drobné asistence se práci podařilo dokončit. V této fázi můžeme pozitivně hodnotit posilování přirozených poznávacích citů žáků - zájem a radost z objevování.

V závěrečné fázi docházelo k posílení pocitu sounáležitosti třídního kolektivu a společného zpěvu v doprovodu chřestidel.

Byly využity metody skupinového brainstormingu. Žáci v průběhu reflexe hodnotili prožitek z proběhlé hodiny škálou 1–5. Na výrobcích se odráží úroveň jemné motoriky žáků, nejvíce času zabralo výtvarné zdobení chřestidel.

Obr. 9 - Výroba ruličkových chřestidel

Obr. 10 - Výroba ruličkových chřestidel

Obr. 11 - Výroba ruličkových chřestidel

Obr. 12 - Výroba ruličkových chřestidel

Obr. 13 - Výroba ruličkových chřestidel

2.2.4 Téma: Hudební pexeso

Organizace: Hodina zážitkové pedagogiky

Metody použité v hodině zážitkové pedagogiky:

Motivační – motivace dětí před zahájením zážitkové hodiny

Slovní – monologické

Názorně demonstrační – předvedení vlastnoručně vyrobeného pexesa

Brainstorming

Forma výuky: skupinová a frontální výuka

Rozvíjené klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kooperace v rámci skupiny

Cíle a získané vědomosti: získání povědomí hudbě – nejznámější čeští hudební skladatelé, hudební nástroje, hudební motivy

Pomůcky: Dvakrát vytvořené pexesové kartičky, počítač, nahrávky melodií nejznámějších českých autorů, doplňovačka

Průběh:

Děti rozdělíme do dvou skupin. Každá skupina bude mít na zemi rozprostřené kartičky pexesa. Jako při běžném pexesu hledají hráči dvojice. Hru opakujeme dvakrát. Poté vybereme z pexesa hudební skladatele. Dětem pouštíme nahrávky a ony se pokouší určit správného autora. Ke každému ze skladatelů řekneme dětem nějakou zajímavost pro lepší zapamatování. Na závěr děti vyplní doplňovačku se jmény skladatelů.

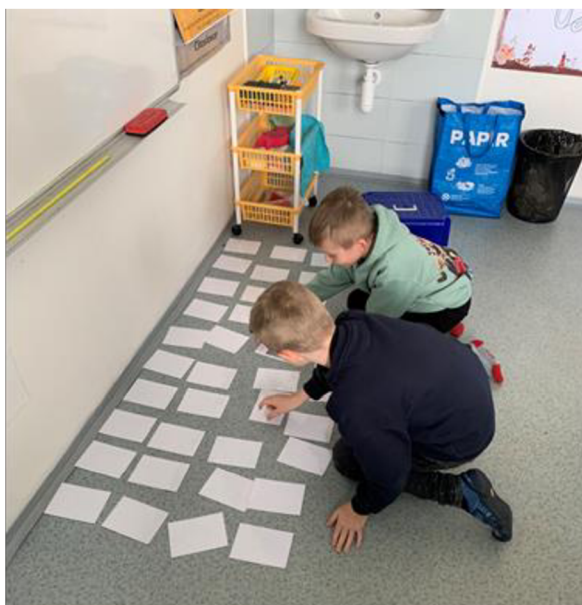
Evaluace projektové zážitkové hodiny:

Evaluace hodiny zážitkové pedagogiky proběhla v několika fázích. Nejprve motivační, kdy byly žákům prostřednictvím interaktivní tabule předány informace potřebné ke hře. Byly pozorovány reakce žáků. Řada z nich projevovala o činnost malý zájem. Bylo nutné získat jejich pozornost ukázkou hudebních nástrojů v pexesu a seznámit s jejich zvuky. Také rychlé soutěže v hádání názvů z přesmyček získaly jejich aktivní zapojení a pozornost.

Efektivita zážitkové hodiny se přímo úměrně odvíjela od motivace. Časové rozložení se pak odvíjelo na základě jejich rychlosti a přizpůsobivosti pracovat s poznanými informacemi ve fázi sběru a jejich zpracování.

Z pohledu pedagoga byly reakce žáků mírou pro kvalitu práce. V realizační fázi byli zapojeni všichni žáci a bylo posilování prosociální chování ve třídě, především pak v následném poslechu a určování zvukových stop našich českých hudebních skladatelů. Byly využity metody skupinového brainstormingu. Žáci v průběhu reflexe hodnotili prožitek z proběhlé hodiny škálou 1–5.

Obr. 14 – *Hudební pexeso v akci*

Obr. 15 – Hudební pexeso – hledání hudebních skladatelů

Obr. 16 - Hudební pexeso

Obr. 17 – Hudební pexeso

ZÁVĚR

Tématem této bakalářské práce byla především zážitková pedagogika, její principy a metody v souvislosti s výukou hudební výchovy na prvním stupni základní školy.

Zážitkovou pedagogikou se jako první zabýval německý pedagog Kurt Hahn, který svými myšlenkami inspiroval mnoho dalších pedagogů v Evropě i jinde ve světě.

Rozvoj hudební výchovy je především spojen s maďarským hudebním skladatelem a pedagogem Zoltánem Kodálym, který přišel s první metodikou rozvoje hudebnosti žáků všech věkových kategorií.

Teoretická část práce se zaměřila na vysvětlení důležitých pedagogických pojmů a přiblížení zážitkové pedagogice. Seznámila čtenáře s pojmy, které s pedagogikou zážitku úzce souvisí. Jednotlivé kapitoly pojednávaly například o zážitku, prožívání a prožitku či zážitkovém učení jako takovém.

Jedním z hlavních cílů této práce bylo poukázat na možné zlepšení výuky hudební výchovy prostřednictvím aktivit, které podněcují zájem o tento předmět. Přípravy jednotlivých projektových hodin zážitkové pedagogiky byly využity v praxi a následně evaluovány.

Během hodin hudební výchovy, které jsem tento školní rok vyučovala ve dvou třídách základní školy v Táboře, jsem zjistila, že pomocí zážitku si žáci opravdu dokážou zapamatovat mnohem více informací, které následně déle udrží v paměti. Zároveň projektové hodiny vedly k větší motivaci žáků a podněcovaly je k lepšímu výkonu a účasti ve výuce předmětu hudební výchovy.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

HANUŠ, Radek a Lenka CHYTILOVÁ. *Zážitkově pedagogické učení*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2816-2.

HOLAS, Milan. *Hudební pedagogika*. Praha: Nakladatelství AMU, 2004. Knižnice Metodického centra HAMU. ISBN 80-7331-018-X.

FISCHER, T., ZIEGENSPECK, J.W. *Handbuch Erlebnispädagogik: Von den Ursprüngen bis zur Gegenwart*. 1. Aufl. Bad Heilbrunn: Klinkhardt, 2000. ISBN 3-7815-0998-2

FRANC, Daniel, Daniela SOBKOVÁ ZOUNKOVÁ a Andy MARTIN. *Učení zážitkem a hrou: praktická příručka instruktora*. Brno: Computer Press, 2007. Edice aktivit a her. ISBN 978-80-251-1701-9.

KOLÁŘ, Zdeněk a Alena VALIŠOVÁ. *Analýza vyučování*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2857-5.

NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

PILAŘOVÁ, Zuzana. *Zážitková pedagogika a její přístup k výchově a vzdělávání u dětí a mládeže* [online]. České Budějovice, 2007 [cit. 2023-06-22]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/zta38m/>. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Marie Bezecná.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

Internetové zdroje

AZ Quotes: *Kurt Hahn Quotes* [online]. [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: https://www.azquotes.com/author/23124-Kurt_Hahn

Metodický portál RVP.CZ [online]. 2019 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%c3%bd_lexikon/K/Ku%c5%beel_zku%c5%a1enosti

Metodický portál RVP.CZ [online]. 2013 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%c3%bd_lexikon/Z/Z%c3%a1%c5%beitkov%c3%a1_pedagogika

Kužel zkušenosti. In: *Metodický portál RVP.CZ* [online]. 2019 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/@api/deki/files/501/=Kuzel_zkusenosti.JPG

Za Obzor DDM Kopřivnice: Co je zážitková pedagogika? [online]. [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <http://zaobzor.cz/cs/co-je-zazitkova-pedagogika.html>

Kolb's Experiential Learning Theory and Learning Styles. *Educational Technology* [online]. 2020, 2020 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://educationaltechnology.net/kolbs-experiential-learning-theory-learning-styles/>

Metodický portál RVP.CZ: Odborný článek: Prožitek jako způsob učení [online]. 2013 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/17861/PROZITEK-JAKO-ZPUSOB-UCENI.html>

ZIELENIECOVÁ, Pavla. Pedagogika: Učitel a jeho pedagogická činnost. *Cuni.cz* [online]. [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://kdf.mff.cuni.cz/vyuka/pedagogika/materialy/ZS/7%20Kompetence%20u%C4%8Ditele.pdf>

ZIELENIECOVÁ, Pavla. Pedagogika: Žák a jeho učení. *Cuni.cz* [online]. [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://kdf.mff.cuni.cz/vyuka/pedagogika/materialy/ZS/1%20Uvod%20do%20pedagogiky.%20Tema%20I%20-%20%20Zak%20a%20jeho%20uceni.pdf>

POSPÍŠIL, Radek. Úvod do pedagogiky: Pedagogická fakulta. *Is.muni.cz* [online]. [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: https://is.muni.cz/elportal/estud/pdf/ps09/uvod_ped/web/index.html

Zdroj fotografií

Autorka práce pořídila všechny fotografie v souladu se souhlasem zákonných zástupců všech zúčastněných. Souhlasy s pořizováním fotografií jsou podepsány a uloženy v dokumentech základní školy.